

Adrian Dinu RACHIERU

SVETLANA PALEOLOGU-MATTA: ÎNTÎLNIREA CA „DAR CERESC”

„Filosofia și poezia nu sunt identice,
dar sunt de același rang”

Svetlana Paleologu-Matta

O veche constatare cioraniană ne avertiza că „adevărul despre un autor” poate fi aflat în corespondența sa. Cum *neobiografismul* (îndeosebi prin „campaniile” lui Dan C. Mihăilescu, cercetînd corespondența scriitorilor) cîștigă teren, cum, recent, am primit, prin bunăvoința eminescologului George Popa, un prețios volum (*George Popa – in extasis mentis*, Editura Panfilius, Iași, 2012) oferind cititorilor un febril schimb epistolar datorat d-nei Svetlana Paleologu-Matta, dorim a stărui acum asupra acestei apariții. Nu fără un ocol introductiv, încercînd un „profil” al celei care, trecută prin Academia de Belle Arte, cu maestrul Ressu, fixată în Elveția, la Viganello, trăiește în zona sublimului, avînd *cultul prieteniei*. Chiar dacă răul nu obosește în lume. Iar *Svet*, un spirit liber, înțelegînd frumosul ca balsam are un *ADN etico-estetic*, afirma Nino d’Augenti, un filosof italian din Lausanne.

Cu ani în urmă, într-un interviu cules în revista săptămăreană „Poesis” (nr. 6/1993), Svetlana Paleologu-Matta, mărturisindu-și iubirea pentru Eminescu și pasiunea pentru marea poezie (de oriunde ar veni ea), își explicita intenția de a-l scoate pe marele nostru poet din „granițele regionale”, așezîndu-l într-un spațiu generos, dorind să stabilească punți între geniul nostru și cei mai mari gînditori. Un promis (pe-atunci) *Jurnal hermeneutic*, urmînd cărții de mare ecou *Eminescu și abisul ontologic* (1988), tocmai astfel de „punți de idei” urma să dureze.

Demersul Svetlanei Paleologu-Matta, entuziasmînd și impulsioniînd cercetarea eminescologică, explorînd – sub magia transparențelor – regiunile necunoscute ale sufletului, citindu-l pe Eminescu prin existențialul heideggerian (*a-fi-spre-moarte*), lansa întremătoarea convingere că poetul trebuie scos din contextul balcanismului. Așezat, adică, în preajma numelor mari, fără scut idolatru, refuzînd confortabilitatea unor etichete pe care memoria culturală, brusc activată, le descoperă (salvator?) în ocazii festive. Cercetînd profunzimile operei, chiar urmăriți fiind de „frica de Eminescu” (cum avertiza M. Mincu). Cărțile Svetlanei Paleologu-Matta, izvodite dintr-un curat atașament pentru valori, au înv-

iorat peisajul eminescologiei, anunțînd tocmai o „nouă vîrstă” a exegezei. *Eminescu și abisul ontologic*, în trei ediții (Aarhus, 1988; București, 1994, Timișoara, 2007), *Jurnalul hermeneutic* (scos, în 1997, la Clusium) și *Callicantus: Scene din viața lui Cristal* (Timișoara, 2005) deapănă, pe substrat filosofic, *apropierea* temerară de poezia eminesciană și, explicit în ultimul titlu semnalat, *devenirea* unei cercetătoare, bucurîndu-se de afecțiunea și prețuirea unor spirite înalte, convinsă că poezia lui Eminescu nu va fi niciodată „consumată” istoric.

E drept, „marea ivire a lui Eminescu”, scăzînd – cu nedreptate – prin traduceri (cum observa, cu imens regret, Edgar Papu), suportă, azi, bombardamentul *ideologiei dilematice*. Rangul de poet național deranjează pe mulți, povara mitului reclamă – potrivit celor din tabăra eminescofililor – etichetări descalificante, europești de ultimă oră dorind a pune umărul la deconstrucția cultului. Încît, Eminescu – opina Marius Chivu – „supraviețuiește cu greu propriului mit”. Așa o fi? Scutit măcar de reducționismul romantic, cel ce a devenit „de profesie poet național” (zice, acrit, un Matei Florian) este, în continuare, interpretat și „reconstruit” cu frenezie exegetică. Ioana Bot cerea, în numele orientării către concept (*concept-oriented*) „ieșirea” din eminescologie (o pseudoștiință, cu obiect singular), convinsă că poetul „atît de studiat” încurajează inflația de eminescolatri. Adevărat, exegeza nu poate oferi, cotidian, noutăți revoluționare; apar, neîndoielnic, texte parazitare, aglomerînd fișe de lectură, analize repovestite, trase în „cărți de plastic”. Dar și studii temeinice identificînd erorile de lecțiune, paternitatea unor texte publicistice; în fine, să nu ignorăm nici succesul tezei sacrificiale, a teoriilor complotiste, blamate de unele voci. Încît, pe bună dreptate, D. Popovici anunța demult că Eminescu este / rămîne *o problemă a culturii noastre*. Mai ales că, în pofida valului inflaționar, instituționalizarea întîrzie, iar eminescologia supraviețuiește prin truda și devoțiunea unor singuratici, înhămîndu-se pe cont propriu acestui efort (colectiv, de dorit, presupunînd și „exportarea” lui Eminescu prin eficiente strategii culturale).

S-a afirmat (zgomotos chiar) că exegeza eminesciană ar fi cunoscut trei momente importante: desigur, Maiorescu / Gherea, apoi – indiscutabil – Perpessiciu / Călinescu și, surprinzător, explozia dilematicilor, cu faimosul număr din *Dilema* (nr. 265/1998). Cazul ultim

ar putea îmbogăți, mai degrabă, pomelnicul detractorilor. Ceea ce intrigă e faptul că se trece sub tăcere *etapa ființială*, cu „abisul” D-nei Paleologu-Matta, negreșit o răscruce a eminescologiei. Poetul, văzut ca un adevărat „apologet al suferinței” (cf. Edgar Papu), încerca o conciliere, contopind contrariile. Într-o recentă carte (veritabil testament spiritual recuperând texte nedefinitive), adnotată de Vlad-Ion Papu, delicatul critic desfășura lapidar, cu știuta-i erudiție, explorând fondul ideatic eminescian, câteva teme obsesive: imensitatea și adâncimea poeziei, sediul departelui, muzica simțurilor, surdinizarea, recuperarea sinelui, ideea căderii în sus etc. Iar îngrijitorul ediției recunoștea că *tema eminesciană* i-a fost readusă criticului în atenție, entuziasmant, de Svetlana Paleologu-Matta (vezi *Eminescu într-o nouă viziune*, Princeps Edit, Iași, 2005).

Ceea ce a creat, într-o scilpitoare interpretare, trezind interes și entuziasm, Svetlana Paleologu-Matta, o fire romantică, exuberantă, împrăștiind lumină, cu lecturi întinse, metabolizate, atentă la cercetarea sursieră, vigilentă, îndeosebi, la îndemnul lui Jean Boutière de a nu leza „etica afirmațiilor”. „Logodnica stelară” a lui Eminescu (cum i s-a spus), contaminată – poate – și de entuziasmul studentesc (s-a despărțit de viața profesională în 1990) a continuat a scrie scilpitoare eseuri culturale.

De excesivă modestie, exegeta pune în seama lui Ștefan Teodorescu, un heideggerian mînat de pasiunea socratică a dialogului, rolul de *incitator*. Îndemnul acestui *homo philosophicus*, reluat în interminabilele discuții maieutice (acea „vorbire împreună”), a însemnat nu doar o infuzie heideggeriană. Ștefan Teodorescu, un mare spirit, meritînd o fi „scos din uitare”, visa la o inserție europeană, la un Eminescu „desvalahizat”. Svetlana/Cristal recunoaște că a fost vorba de o *întîlnire destinală*. Că, provocată, a cutezat a gândi la o idee mare, „nespusă”, de relevanță europeană (cea a „abisului ontologic”). Efortul de căutare a Ființei și a esențialității a rodit – „cu suferință și întreruperi” – în acel volum ivit în 1988 la editura Nord (Danemarca) și reluat, „nesperat”, în 1994, la Ed. Științifică, păstrînd un cald *Cuvînt înainte* semnat de N. Steinhardt.

Exegeta a dus mai departe aventura. Metafizica luminii la Eminescu și inflexiunile poetice din textul heideggerian au o sursă comună: Platon. Acel nou text (*Eminescu dincolo de Heidegger*) ne invită să contemplăm un *ansamblu armonic*, rezultat al lungilor conversații (telefonice) cu filosoful italian Antonio d’Augenti. Căci efortul hermeneutic luminînd sensurile „mereu născînde” ale acelei *pneume emisive* (N. Steinhardt) care este opera eminesciană, pătrunde în acest cîmp magnetic trasînd noi axe interpretative, la distanță de 20 de ani!

Să reamintim că volumul d-nei Paleologu-Matta i-a prilejuit lui Edgar Papu „o mare bucurie”. Cel care semnalase *primul* teza de doctorat despre Bacovia (1958)

descoperea acum, încîntat, un „arabesc de idei, de cunoștințe, de asociații, de sensibilitate” și cerea, imperativ, – într-o epistolă – o grabnică traducere. *Metoda existențială* era o cale de acces spre *esențialitate*, în termenii lui Papu. Articolul iscase vîlvă, cartea „abisului ontologic” era trecută cu înfrigurare și bucurie intelectuală din mîna în mîna, trezind opinii exclamative. „Cap filosofic” (zicea Paul Anghel), Svetlana Paleologu-Matta a fost iute *adoptată* de familia eminescologilor, impresionînd prin „orchestrația interferențelor comparatiste” (M. Ungheanu). Punînd la lucru, în pofida fragmentarismului, un arsenal metodologic de o mare diversitate, cercetînd un eșantion liric pentru a se apropia de acea „structură explicativă unică”, cartea d-nei Paleologu-Matta a dat, să recunoaștem, *un nou impuls* eminescologiei. Născută din „trăirea cu Eminescu”, posibilă prin acea „muzică a gîndului”, observase tot profesorul Papu, volumul, scris „cu sînge”, colecționa fulgurant *intuiții ultrasensibile*; dar d-na Paleologu-Matta, o *ne-româncă*, un ciudat „amestec” (pe filieră slavă, cu un tată „german chilian”), a ajuns – mărturisirea – „din pură împlinire la Eminescu”. Un Eminescu scos, prin strădania și devoțiunea d-sale, din pozitivism, înfățișat într-o carte care, recunoștea Adrian Marino, trece *dincolo de critică*.

Marea poezie, crede autoarea, ar fi „o primă știință”, o metafizică imaginată, simțită, trăită. La Eminescu, cel cu „preștiința Ființei”, suferința nu e „rea”; frumusețea trece prin durere, cea care ne ajută să vedem „bogăția infinită a vieții”. Evident, Eminescu nu e filosof. Citîndu-l în atemporalitate, virtualitățile mitice ale textului devin ontologie, Eminescu intră în existență. Încît același Ștefan Teodorescu avea dreptate să afirme (1981): „Numai de la Eminescu încoace noi existăm în adevăratul sens”. El a corectat „golurile etniei” și lungul șir al neputințelor.

Or, fixat în epicentrul fondului sentimental al neamului ca „divinitate intangibilă” (cum glăsuiesc unii, îngrijorați și alergizați de îndărătnicia mitului), Eminescu, prin operă și viață, „stîrnește încă” (subl.n.) polemici înverșunate” într-o lume turmentată, centrifugă, bîntuită, în plin vacarm, de febra contestatară. Firește, nu dorim o posteritate somnoroasă, inertială și nici un nume nu trebuie scutit de tratamentul critic. Dar de aici și pînă a propune „desființarea” unor personalități literare ar fi cale lungă. Tentativa e, oricum, sortită eșecului. Ceea ce nu pare a-i descuraja pe furibunzii și inclemenții pigmei literari. Să fie Eminescu *un expirat*, printre „cadavrele care nu se dau la o parte singure”? Uitînd, vinovați, de datoria de a urca înspre Eminescu, spre acel ins netranzațional, secat moralicește, blamînd – în epocă – „negustoria de principii”, într-o lume, azi, în picaj moral, pragmatizată, confecționînd efemere vedete în eprubetele media, iubind etichetologia și prețuind, vai, în democrația noastră ușuratică și zgomotoasă, defăimarea unor simboluri.

Cartea Svetlanei Paleologu-Matta este (și rămîne!) o sinteză înnoitoare, atinsă de un suflu demn de miracolul eminescian. Oricâte contribuții se vor ivi pe harta eminescologice, aventura, din fericire, se anunță nesfârșită. Asumându-și sarcina hermeneutică de a aduce la suprafață *sensul prezent* al frumosului, știind că poezia este „o lume în lume”, impresionînd prin subtilitatea conexiunilor și bogăția referințelor, Svetlana Paleologu-Matta ne ajută să-l înțelegem pe poet. Prototip și miracol, Eminescu beneficiază, astfel, de un discurs însoțitor, care invită la o aprofundare empatică.

*

Ne întorcem, însă, la ceea ce Svetlana Paleologu-Matta numește *Cartea noastră*, rod al schimbului epistolar cu profesorul ieșean George Popa (eminent medic, poet, traducător). Volumul reține doar scrisorile expediate de Svet, deschizîndu-se cu un amplu comentariu asupra poeziei lui George Popa și găzduind, la *Addenda*, două eseuri: unul aparținînd d-nei Paleologu Matta (*Filozofia și poezia lui Nietzsche*), celălalt semnat chiar de mesagerul ieșean (un redevabil eminescolog, se știe), destinat, inevitabil, lui Eminescu (*Ochiul transcendent*).

Despre lirica lui George Popa, „ciudatul pelerin”, un vrîncean pornit din Dealul Neicului pentru a-și trăi *străinătatea* în lume, plină de *neliniști metafizice*, aflăm că e sedusă de muzicalitate și „zboruri de flăcări” și că antologia *Cîntec infinit* (Princeps Edit, 2011) e „o carte mare”, dăruind „iluminări” și invitîndu-ne în „spații neumbrate”. Fiindcă viețuirile poetice sunt evadări în idealitate, risipind *o altfel de lumină*. „Un templu-i poezia, cu bolțile-n vecie”, zice cel care a logodit *ars medica* cu flama ideilor și chimismul poetic, încurajînd „zborurile minții”. Din depărtare, din paradisiacul Viganello, Svetlana Paleologu-Matta rezonează la acest „fluid intelectual” (cf. Leonida Maniu). „Carissima Svet” adoră singurătatea și trăiește, la înaltă temperatură, arta; putința de a visa ar fi adevărata viață. Or, poetul ieșean i-a înfrumusețat destinul. E vorba chiar, aflăm, de o *întîlnire capitală*, chiar dacă (prea) tîrzie. Dar nu și de un timp pierdut, cîta vreme joacă „de-a demiurgia” îi oferă *o viață nouă*, o școlire continuă, cărțile, gîndurile, poezia mesagerului din „dulcele tîrg” racordînd-o la circuitul cosmic. Marile trăiri – scrie Svet – nu se pierd, „se fructifică undeva în Univers”. Suflul divin, adevărurile intuite, invizibile *se clarifică* pentru cea care viețuiește „în haos”, cum se

mărturisește. Și care trăiește pictural, „zmîngăind” marile cărți. Evident, în scrisorile către George Popa, Svet se dezvăluie fără rest, temperatura dialogului crește, de la *salutările pindarice*, de „umoare vagabondă”, la *scrisorile balsamice*, adresate „Celestului Prieten”. Poetul ieșean este o *prezență vie* în Viganello, întruchipînd o comuniune-miracol, atinsă de iradiere divine. Sau, cum spune însăși d-na Paleologu-Matta, ar fi vorba de o „potrivire stelară”, o incredibilă consonanță, o binecuvîntare sub pecetea Prieteniei. Doar la ore nocturne taifasul „se rupe”; vin, însă, telefoanele matinale. Iar scrisorile, adevărate „foițe hermeneutice”, sunt, negreșit, fragmente (recuperate) dintr-o posibilă plachetă, „mici fulgere” cu fluid poetic. Chiar dacă expeditoarea, acuzînd „amețeli de bucurie”, invocă bolile și vîrsta („o calamitate”), se răsfață anunțîndu-ne că și-a pierdut tonusul („nu mai sunt în formă”), recunoscînd, finalmente, asemenea lui Hölderlin, că „omul trăiește poetic”. Svet ne invită în „labirintul personal”, ne face părtași la „exploziile de bucurie” și lungile sale melancolii, la existența sa de *pendul*, cu exaltări și depresii în alternanță.

Prin fragmentarism, relativism, disoluție, confuzie etc., epoca noastră atentează la armonia lumii. Prin cărțile sale, un „tezaur hermeneutic” (zice, îndreptățit, George Popa), prin marile sale pasiuni: Proust, Eminescu, Nietzsche („inabordabil”, totuși), risipind imprevizibile conexiuni și fulgurații, Svetlana Paleologu-Matta ne procură bucuria unor poeme filosofice, făcînd din viața sa *un poem trăit*. Și, iată, destăinuit. Cum am intermediat, la începuturi, acest dialog, sunt încîntat să constat că prin „văzul” unor *aleși*, dincolo de raționalitate, o mare prietenie s-a întrupat; și că, într-adevăr, „întîlnirea adevărată e pe piscuri”, vădindu-se *un dar ceresc*.

